

ANNA NOWAK, ROLAND GAŚSIOR

anna.nowak@up.lublin.pl, roland.gasior@gmail.com

Integracja pozioma producentów rolnych – możliwości i bariery

Horizontal Integration of Agricultural Producers – Possibilities and Barriers

---

Słowa kluczowe: integracja pozioma; grupy producentów rolnych; rolnictwo; województwo lubelskie

Keywords: horizontal integration; groups of agricultural producers; agriculture; Lublin region

Kod JEL: Q12; Q13; D2

Wstęp

Postępująca globalizacja i rosnąca konkurencja ze strony rolników z innych krajów Unii Europejskiej wymuszają na producentach rolnych podejmowanie działań poprawiających ich pozycję konkurencyjną na rynku. Kluczową rolę w procesie wzmacniania pozycji gospodarstw rolniczych w łańcuchu żywnościowym odgrywa integracja pozioma rolników, umożliwiająca racjonalizację produkcji i zbytu produktów rolnych [Korczak, Tomaszewski, 2016, s. 5–25; Chorób, 2008, s. 93]. Polega ona na powiązaniu ze sobą podmiotów gospodarczych należących do tej samej fazy produkcji i dystrybucji. W rolnictwie jest to łączenie się producentów rolnych wytwarzających ten sam produkt. Najczęściej działają oni na jednolitym poziomie wytwarzania w obrębie danego rynku rolnego [Lipińska, 2014, s. 139–145]. Procesy integracyjne bezpośrednio wpływają na kształtowanie się rynkowych warunków działania gospodarstw rolnych, przedsiębiorstw i innych podmiotów gospodarczych [Chorób, 2011, s. 41]. Współpraca gospodarstw rolnych nabiera znaczenia również w sytuacji pojawiającego się w sektorze rolnym ryzyka rynkowego i przyrodniczego.

Przez efekty współpracy i efekt skali ekonomicznej może być ona istotną determinantą ich rozwoju, zwłaszcza w warunkach rozdrobnienia agrarnego, z jakim mamy do czynienia w polskim rolnictwie. Integracja producentów rolnych nabiera szczególnego znaczenia w perspektywie długookresowej, bowiem – jak dowodzą badania – sprzyja wdrażaniu nowych technologii produkcji, poprawie jakości produktów i ekonomicznym efektom gospodarowania, a także wzmocnieniu pozycji rynkowej poszczególnych podmiotów [Szpon, 2007, s. 67–74; Borecka, Sowula-Skrzyńska, 2009, s. 297–306]. Integracja pozioma w rolnictwie przyczynia się ponadto do lepszego wykorzystania posiadanych zasobów, wpływa na zwiększenie kapitału ludzkiego i stwarza możliwości korzystania z obcych źródeł finansowania [Kowalska, 2010, s. 133–134].

Gospodarstwa rolne w Polsce, funkcjonując w sektorze rozproszonym, zajmują słabą pozycję względem pozostałych ogniw agrobiznesu i całej gospodarki [Piwowar, 2003, s. 383]. Połączenie oferty rynkowej większej liczby gospodarstw rolnych powoduje zwielokrotnienie ich siły ekonomicznej, wzmocnia pozycję negocjacyjną w kontaktach handlowych z odbiorcami surowców rolnych oraz dostawcami środków produkcji. Powstają przy tym nowe kanały dystrybucji, z których pojedyncze gospodarstwa nie mogłyby korzystać [Kisiel, Knoblauch, 2004, s. 393–399].

Adaptacja do gospodarki rynkowej i związki integracyjne zachodzące między podmiotami sektora rolnego mogą przybierać wiele form i przebiegać w różnym tempie. Podstawową formą integracji poziomej są grupy producenckie, które warunkują modernizację gospodarstw oraz przemiany strukturalne polskiego rolnictwa. Słaba koncentracja producentów rolnych dowodzi konieczności poszukiwania sposobów zmiany tego stanu. Rozpowszechnianie idei kreowania nowych grup producenckich na terenie całego kraju jest priorytetem rozwoju rolnictwa, a jego celem jest pobudzenie spontanicznej inicjatywy rolników [Domagalska-Grędys, 2010, s. 61]. Istotne jest określenie bodźców motywujących rolników do zakładania grup producentów, czynników hamujących te procesy, a także zwrócenie uwagi na rolę instytucji, które mają aktywnie wspierać te procesy [Krzyżanowska, 2006, s. 90–94; Mierzwa, 2007, s. 49–59].

Jak dowodzą badania wielu autorów, proces zrzeszania się rolników w grupy producentów rolnych jest w Polsce mało dynamiczny i niewystarczający [Prus, 2010a, s. 93–110; Prus, 2010b, s. 75–92; Prus, Wawrzyniak, 2009, s. 151–158; Knecht, Środoń, 2013, s. 107–117]. W ostatnich latach tempo integracji poziomej wzrosło, jednak nadal w porównaniu do krajów tzw. starej Unii Europejskiej (UE-15), takich jak Dania i Francja, w Polsce jest znacznie niższy odsetek rolników realizujących wspólne działania na płaszczyźnie gospodarczej [Prus i in., 2014, s. 242].

Ze względu na silne rozproszenie sektora rolnego w Polsce, a zwłaszcza w takich regionach, jak województwo lubelskie, monitorowanie procesów integracyjnych staje się bardzo ważne. Biorąc pod uwagę znaczenie tych procesów w polskim rolnictwie, a szczególnie w regionach o niekorzystnej strukturze agrarnej, za główny

cel pracy przyjęto ocenę stanu integracji poziomej rolników na przykładzie województwa lubelskiego oraz poznanie opinii producentów rolnych na temat barier i szans współpracy w ramach grup producentów rolnych.

1. Materiał i metodyka badań

W opracowaniu wykorzystano dane statystyki publicznej GUS, dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego dotyczące liczebności grup producentów rolnych w regionie oraz wyniki badań ankietowych realizowanych wśród kierowników gospodarstw rolnych z województwa lubelskiego. Badania ankietowe przeprowadzono przez serwis internetowy w okresie marzec – maj 2016 r. na próbie 104 respondentów. Wszyscy kierownicy gospodarstw uczestniczący w badaniu byli jednocześnie właścicielami tych gospodarstw. Kwestionariusz ankiety składał się z 46 pytań o charakterze ilościowym i jakościowym. Dotyczyły one zasobów gospodarstw rolnych, zamierzeń produkcyjnych i zagadnień związanych z integracją poziomą, w tym dotyczących korzyści i obaw, które jej towarzyszą.

2. Wyniki badań

Województwo lubelskie należy do regionów o dużym znaczeniu rolnictwa dla gospodarki. Sektor ten wytworzył w 2013 r. 6,1% wartości dodanej brutto w regionie, podczas gdy średnio w kraju udział ten wynosił 3,1%. Produkcja globalna rolnictwa badanego regionu stanowiła w 2013 r. 8,6% produkcji globalnej rolnictwa w Polsce [GUS, 2016].

Rolnictwo w województwie lubelskim boryka się z wieloma problemami o charakterze strukturalnym, związanymi z rozdrobnieniem agrarnym i ze zbyt wysokim poziomem zatrudnienia w tym sektorze. W 2013 r. w regionie tym funkcjonowało 178,1 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 12,5% ogółu gospodarstw w Polsce. Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego wynosiła zaledwie 8,89 ha przy średniej dla kraju wynoszącej 11,54 ha [GUS, 2016]. Niekorzystna struktura obszarowa powiązana jest ze strukturą pracujących w regionie. Rolnictwo zatrudnia bowiem 38,5% ogółu pracujących w województwie (w Polsce w 2013 r. było to 17,1%). Skutkuje to relatywnie wysokim poziomem uzbrojenia ziemi w pracę. W 2013 r. na 100 ha użytków rolnych pracowało w województwie lubelskim 22 osoby, podczas gdy średnio w kraju było to 16 osób. Konsekwencją tego jest niska produktywność czynników produkcji w rolnictwie, zwłaszcza pracy. W 2013 r. wartość dodana brutto przypadająca na 1 osobę zatrudnioną w tym sektorze wynosiła 13 776 zł, co stanowiło zaledwie 64,6% poziomu krajowego.

Przedstawione powyżej uwarunkowania rozwoju rolnictwa w województwie lubelskim uzasadniają potrzebę intensyfikowania procesów integracyjnych w tym

sektorze. Tymczasem stan integracji poziomej w sektorze rolnym województwa lubelskiego pozostaje nadal niedostateczny. Według danych MRiRW w 2016 r. (stan na 1 marca 2016 r.) w województwie lubelskim funkcjonowały 33 grupy producentów rolnych, co stanowiło zaledwie 2,5% ogólnej ich liczby w Polsce. Głównie są to grupy zrzeszające producentów trzody chlewnej, ziarna zbóż i nasion oleistych, drobiu żywego oraz liści tytoniu. Jedynie w województwie małopolskim, śląskim i świętokrzyskim liczba ta była niższa. Biorąc pod uwagę fakt, że gospodarstwa rolne w województwie lubelskim stanowiły aż 12,5% ogółu tych podmiotów w Polsce, można uznać, że poziom współpracy producentów rolnych jest na bardzo słabym poziomie.

Sytuacja taka skłania do poszukiwania przyczyn niskiego stopnia kooperacji wśród rolników. Próbę taką podjęto, realizując badania ankietowe, którymi objęto kierowników gospodarstw rolnych z województwa lubelskiego. Jak wynika z badań, producenci rolni dostrzegają konieczność podejmowania współpracy z innymi rolnikami. Zapytani o potrzebę współdziałania w środowisku wiejskim, w 87,5% podkreślają potrzebę działania grupowego. Inaczej przedstawia się opinia dotycząca możliwości współpracy, gdyż tylko połowa ankietowanych jest gotowa na kooperację z innymi podmiotami, a 10% już taką współpracę podjęło. Wśród 29% rolników panuje niepewność co do wspólnych działań i chcieliby sprawdzić w praktyce, jak taka współpraca wygląda. Istnieje również grupa, stanowiąca około 12% respondentów, która nie dostrzega możliwości współpracy z innymi rolnikami.

Podstawową formą integracji poziomej jest grupa producencka, jednak – tak jak zauważono wyżej – liczebność tego typu organizacji w województwie lubelskim jest niewielka. Spośród badanych kierowników gospodarstw tylko 10,6% stwierdziło, że w ich miejscu zamieszkania funkcjonuje taka forma współdziałania. Były to grupy producentów liści tytoniu, owoców miękkich, szyszek chmielu, ziaren zbóż, nasion oleistych i białkowych, trzody chlewnej, a także zrzeszające producentów produktów ekologicznych. Taki sam odsetek respondentów wskazał na członkostwo w jakimkolwiek stowarzyszeniu bądź grupie producentów rolnych. Jednocześnie aż 76,9% badanych rolników zadeklarowało, że przystąpiłoby do grupy producentów rolnych, gdyby ktoś im to zaproponował. Ponadto 75% producentów zgodziłoby się podporządkować zasadom grupy, aby osiągnąć wymierne korzyści.

Zespołowa działalność rolników sprzyja osiągnięciu wielu korzyści związanych z budowaniem przewagi konkurencyjnej gospodarstwa rolnego [Boguta (red.), 2006, s. 30]. Korzyści te są zatem istotnym motywem organizowania się rolników w ramach grup producenckich. Badanych kierowników gospodarstw rolnych poproszono o ocenę korzyści wynikających z przynależności do grupy producentów rolnych. Dokonując oceny poszczególnych korzyści, rolnicy posługiwali się 5-stopniową skalą ocen, gdzie ocena 1 oznaczała bardzo małe, a ocena 5 – bardzo duże znaczenie danej korzyści dla respondenta.

W opinii kierowników badanych gospodarstw rolnych największe znaczenie spośród korzyści, jakie wynikają z przynależności do grupy producentów rolnych,

Tab. 1. Ocena korzyści wynikających z przynależności do grupy producentów rolnych według kierowników gospodarstw rolnych biorących udział w badaniu

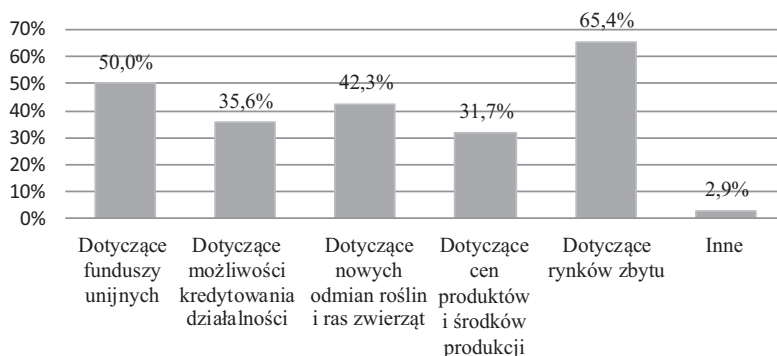
Wyszczególnienie	Średnia ocena (w skali od 1 do 5)
Wspólne zaopatrzenie w środki produkcji (negocjacje warunków zakupu)	3,9
Pewniejszy zbył produktów	4,3
Wspólne kredytowanie przedsięwzięć inwestycyjnych	3,0
Wyższa cena sprzedaży i możliwość jej negocjacji	3,6
Mniejsze ryzyko działalności	4,0
Możliwość unowocześniania technologii produkcji i stosowania postępu rolniczego	3,6
Lepszy dostęp do informacji rynkowej	4,0
Pozyskiwanie funduszy krajowych i unijnych	3,6
Tworzenie marki	4,1
Współużytkowanie maszyn i budynków	2,8
Poprawa pozycji konkurencyjnej gospodarstwa rolnego	4,1
Większa możliwość wdrażania postępu biologicznego	3,2
Możliwość współpracy z instytucjami naukowo-badawczymi	3,3
Możliwość korzystania ze szkoleń	3,5
Wsparcie ze strony instytucji doradczych, np. ODR	3,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

to: pewniejszy zbył produktów, poprawa konkurencyjności gospodarstwa rolnego, tworzenie marki, mniejsze ryzyko działalności (tab. 1). Są to czynniki, na których najbardziej zależy rolnikom, a indywidualnie są one trudne do osiągnięcia. Z badań przeprowadzonych przez Kutkowską i Antosz-Kołcz [2005, s. 27] w jednej z dolnośląskich grup zbożowych wynika z kolei, że o przystąpieniu członków do grupy zdecydowały głównie takie czynniki, jak negocjacje cen sprzedaży produktów i cen zakupu środków produkcji oraz wzrost wymagań rynku.

Rolnicy mają świadomość, że produkty oferowane przez grupy producentów rolnych mogą uzyskać wyższe ceny niż od producentów indywidualnych. Wiedzę taką zadeklarowało 77,9% respondentów, przeciwnego zdania było tylko 7,7% producentów, a 14,4% badanych kierowników gospodarstw nie posiadało wiedzy na ten temat. Stwarza to szansę na intensyfikację integracji rolników, względnie ekonomiczne są bowiem istotną determinantą podejmowanych decyzji.

Ważną korzyścią w działaniach grupowych, dostrzeganą przez rolników, jest dostęp do informacji rynkowych. Większość respondentów (70%) uważa, że dostęp ten jest dobry, ale blisko 1/3 z nich napotykała utrudnienia w dostępie do niektórych informacji. Jest to bardzo ważne w aspekcie rozwoju gospodarstwa. Największy odsetek kierowników badanych gospodarstw rolnych zwrócił uwagę na utrudnienia w dostępie do informacji dotyczących rynków zbytu, funduszy unijnych oraz nowych odmian roślin i ras zwierząt. Co trzeci ankietowany twierdził również, że słabo dostępne są informacje dotyczące możliwości kredytowania działalności oraz cen produktów i środków produkcji (rys. 1).

Rys. 1. Informacje, do których w opinii kierowników badanych gospodarstw rolnych dostęp jest utrudniony

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Pomimo dużej świadomości w zakresie korzyści towarzyszących integracji poziomej, a także chęci współdziałania znacznej części badanych rolników w ramach grup producentów rolnych, stan integracji rolników, zarówno w badanej próbie, jak i w województwie lubelskim, nie jest zadowalający. Wynika to z barier, na jakie napotykają rolnicy w rozwoju działań grupowych.

Tab. 2. Bariery utrudniające podjęcie współpracy z innymi producentami rolnymi w opinii kierowników badanych gospodarstw rolnych (% odpowiedzi)

Wyszczególnienie	Tak (%)	Nie (%)
Utrata samodzielności decyzyjnej	79,8	20,2
Nieporozumienia, konflikty	81,0	19,0
Brak osoby, która pokierowałaby grupą (lidera)	61,7	38,3
Brak zaufania wśród rolników	78,6	21,4
Brak zainteresowania ze strony rolników	72,9	27,1
Rywalizacja między rolnikami	73,5	26,5
Brak wiedzy na temat procedury założenia grupy producenckiej	70,2	29,8
Brak dostatecznej wiedzy na temat korzyści wynikających z działań grupowych	64,1	36,9
Zbyt trudne formalności związane z założeniem grupy	58,9	41,1
Zbyt małe korzyści z przynależności do grupy	46,9	53,1
Brak przygotowania rolników do działania w ramach większej organizacji	80,2	19,8

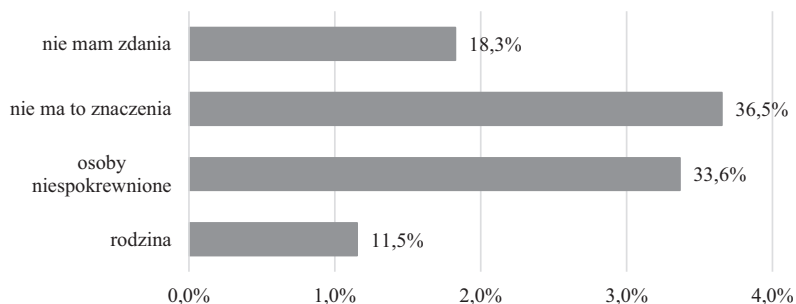
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W opinii kierowników gospodarstw rolnych najistotniejszymi barierami utrudniającymi rozwój integracji poziomej są nieporozumienia, konflikty, brak przygotowania rolników do działania w ramach większej organizacji, utrata samodzielności decyzyjnej oraz wzajemna rywalizacja (tab. 2). Rozwój działań grupowych opartych na wzajemnym zaufaniu będzie możliwy jedynie wtedy, gdy powyższe bariery zostaną wyeliminowane. Dużą rolę odgrywa w tym względzie udostępnianie informacji

związanych z wachlarzem korzyści wynikających z grupowego gospodarowania, a także promocja dobrych praktyk związanych ze współpracą rolników.

Szczególną rolę w procesie integracji w rolnictwie przypisuje się liderom inicjującym proces założenia grupy producentów [Prus i in., 2014, s. 244; Stawicka, 2005, s. 307–312]. Badanym kierownikom gospodarstw rolnych zadano pytanie, czy gdyby mieli możliwość stworzenia grupy zrzeszającej producentów poszczególnych komponentów produktu finalnego, podjęliby się takiego zadania. Ponad połowa respondentów (54,8%) decyzję o stworzeniu takiej formy integracji uzależniała od osób, z jakimi musieliby współpracować. Ponad 20% kierowników gospodarstw uzależniało stworzenie grupy producenckiej od rodzaju produktu, w oparciu o który zostałyby zawiązana forma współpracy. Możliwość podjęcia tego typu kooperacji zdecydowanie odrzuciło 13,5% badanych rolników.

Powyższe opinie rolników wskazują na istotną rolę stosunków międzyludzkich w integracji producentów rolnych. Potwierdzają to również kolejne wyniki badań, z których wynika, że dla części respondentów ważny jest skład członkowski potencjalnej grupy producenckiej.

Rys. 2. Opinia kierowników gospodarstw rolnych odnośnie osób tworzących grupę producentów rolnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Badania wykazały, że współpracy z rodziną chciałyby uniknąć 1/3 badanych kierowników gospodarstw rolnych. Za pracą w gronie rodzinnym opowiedziało się 11,5% osób biorących udział w badaniu, a brak zdania w tym względzie wyraziło 18,3% (rys. 2).

Podsumowanie

Słaba organizacja producentów rolnych w Polsce, zwłaszcza w regionach o największym rozdrobnieniu agrarnym, do których należy województwo lubelskie, to problem, który nadal nie jest rozwiązany. Poprawa stopnia integracji producentów rolnych w dużej mierze będzie decydować o konkurencyjności tego sektora w dłuższej perspektywie czasu. Integracja pozioma rolników, oparta na wspólnym działaniu,

pozwala sprostać wyzwaniom gospodarki rynkowej. Właściwa organizacja procesu produkcji i zbytu, a także zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości produktów przyczyniają się do osiągania przez rolników silniejszej pozycji na rynku oraz wyższych i bardziej stabilnych dochodów. Pomimo wielu korzyści, jakie niesie ze sobą grupowe gospodarowanie, znaczna część rolników jednak nie podejmuje takiej współpracy ze względu na obawy, które jej towarzyszą. Jak wykazały badania, są to głównie obawy przed konfliktami, brak przygotowania do funkcjonowania w większej organizacji i lęk przed utratą samodzielności decyzyjnej. Część z nich można usunąć bądź zminimalizować ich niekorzystne oddziaływanie na proces integracji przez działania promujące kooperację, w tym prezentowanie dobrych praktyk związanych z działalnością grupową. Szczególną rolę należy tu przypisać ośrodkom doradztwa rolniczego i samorządom terytorialnym. Wsparcie tej formy integracji przewidziane jest też w PROW 2014–2020 w ramach działania 7.10 – Tworzenie grup i organizacji producentów. Należy więc sądzić, że konkurencja ze strony rolnictwa pozostałych krajów członkowskich Unii Europejskiej, połączona z pomocą finansową, nadal będzie stymulowała proces tworzenia nowych grup zespołowego gospodarowania.

Bibliografia

- Boguta W. (red.), *Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2006.
- Borecka A., Sowula-Skrzyńska E., *Poprawa sytuacji ekonomicznej gospodarstw produkujących żywiec wieprzowy poprzez wykorzystanie możliwości, jakie daje funkcjonowanie w ramach grupy producenckiej*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing” 2009, nr 2, www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/PEFIM_2009_T2_nr51.pdf [data dostępu: 10.11.2016].
- Chorób R., *Determinanty i perspektywy rozwoju procesów integracyjnych rolnictwa z przemysłem spożywczym na przykładzie Podkarpacia*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2008, nr 4, [www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/PRS_2008_T4\(19\)_s92.pdf](http://www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/PRS_2008_T4(19)_s92.pdf) [data dostępu: 10.11.2016].
- Chorób R., *Zróżnicowane powiązania integracyjne w agrobiznesie a rozwój regionalny i lokalny*, „Zeszyty Naukowe Ostoleckiego Towarzystwa Naukowego” 2011, nr 25.
- Domagańska-Grędyś M., *Współpraca i rozwój zrzeszonych gospodarstw rolnych w ujęciu form prawnych*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2010, t. 12, z. 3.
- GUS, *Rocznik statystyczny województw 2015*, Warszawa 2016.
- Kisiel R., Knoblauch L., *Zalety funkcjonowania grup producenckich trzody chlewnej*, RN AR, Kraków 2004.
- Knecht D., Środoń S., *Analiza działalności grupy producentów trzody chlewnej na przykładzie zrzeszenia producentów rolnych gminy Biała*, „Journal of Agrobusiness and Rural Development” 2013, No. 1 (27), www.jard.edu.pl/pub/10_1_2013_pl.pdf [data dostępu: 10.11.2016].
- Korczak I., Tomaszewski M., *Rozwój grup producentów rolnych w Polsce w latach 2000–2015*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2016, nr 2.
- Kowalska A., *Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- Krzyżanowska K., *Stan i funkcjonowanie rolniczych grup producenckich w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2006, t. 8, z. 1.
- Kutkowska B., Antosz-Kolcz I., *Zbożowa grupa producentów rolnych na Dolnym Śląsku – studium przypadku*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2005, nr 1.

- Lipińska I., *Rola integracji poziomej w ograniczaniu występowania ryzyka produkcyjnego w kontekście reformy wspólnej polityki rolnej – aspekty prawne i ekonomiczne*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2014, t. 16, z. 5.
- Mierzwa D., *Aktualny stan i perspektywy rozwoju zespołowych form gospodarowania na wsi*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2007, nr 3/4.
- Piwowar J., *Pionowa integracja rolnictwa z przemysłem spożywczym jako źródło konkurencyjności rolnictwa w agrobiznesie*, [w:] D. Niezgodą (red.), *Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w agrobiznesie*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Lublinie, Lublin 2003.
- Prus P., *Czynniki hamujące chęć organizowania się rolników w grupy producentów rolnych*, [w:] S. Zawisza (red.), *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2010a.
- Prus P., *Czynniki zwiększające chęć organizowania się rolników w grupy producentów rolnych*, [w:] S. Zawisza (red.), *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych – szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2010b.
- Prus P., Marcysiak T., Goszka W., Wielewska I., *Działalność ośrodków doradztwa rolniczego w procesie integracji poziomej w rolnictwie w opinii członków grup producentów rolnych*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2014, t. 16, z. 3.
- Prus P., Wawrzyniak B.M., *Grupy producentów rolnych w świetle PROW z lat 2004–2006 oraz 2007–2013*, [w:] S. Zawisza (red.), *Rozwój przedsiębiorczości i zespołowej działalności gospodarczej w rolnictwie w świetle integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2009.
- Stawicka E., *Rola liderów wiejskich w społeczno-gospodarczym rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] E. Pałka (red.), *Funkcje obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2005.
- Szpon J., *Integracja pozioma w rolnictwie jako szansa poprawy wyników ekonomicznych produkcji rolnej*, „Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis. Oeconomica” 2007, nr 252 (46), www.wydawnictwo.zut.edu.pl/files/archiwum/wydawnictwo/dodatki/252/9.pdf [data dostępu: 10.11.2016].

Horizontal Integration of Agricultural Producers – Possibilities and Barriers

The paper aims at evaluating the status of horizontal integration of farmers in Lublin region and gathering feedback from agricultural producers regarding barriers to and chances of cooperation within groups of agricultural producers. The study was based on public statistics derived from the Central Statistical Office, data from the Marshal's Office of Lublin Region and outcomes of surveys carried out among 104 farm managers in Lublin region. The studies indicate that in 2016 only 33 groups of agricultural producers were in operation in Lublin region, which accounted for as little as 2.5% of their total number in Poland. The surveys show that, despite low advancement of horizontal integration of farmers, they are aware of related benefits. What they consider most significant is increased reliability of product sales, improved farm competitiveness, brand creation and lower business risk. In addition, studies have identified a number of barriers preventing the integration of farmers. Such barriers, mentioned by managers of farms covered by the survey, most often included fear of conflict, loss of the power of making independent decisions, mutual competition and lack of preparation for operating within a larger organisation.

Integracja pozioma producentów rolnych – możliwości i bariery

Celem pracy jest ocena stanu integracji poziomej rolników w województwie lubelskim oraz poznanie opinii producentów rolnych na temat barier i szans współpracy w ramach grup producentów rolnych. W opracowaniu wykorzystano dane statystyki publicznej GUS, dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, a także wyniki badań ankietowych realizowanych wśród 104 kierowników gospodarstw

rolnych z województwa lubelskiego. Z badań wynika, że w 2016 r. w województwie lubelskim funkcjonowały zaledwie 33 grupy producentów rolnych, co stanowiło 2,5% ogólnej ich liczby w Polsce. Badania ankietowe wskazują, że pomimo niskiego stopnia zaawansowania integracji poziomej rolników, są oni świadomi korzyści, jakie jej towarzyszą. Najistotniejsze z nich to: pewniejszy zbyt produktów, poprawa konkurencyjności gospodarstwa rolnego, tworzenie marki, mniejsze ryzyko działalności. Badania wykazały również, że istnieje szereg barier, które utrudniają integrowanie się rolników. Wśród nich kierownicy badanych gospodarstw rolnych wymieniali najczęściej obawy przed konfliktami, utratą samodzielności decyzyjnej, wzajemną rywalizacją oraz brak przygotowania do działania w większej organizacji.